

CRITERIS PER A UNA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DEMOCRÀTICA A CATALUNYA

Gentil PUIG

1. INTRODUCCIÓ

El primer motiu que podem mencionar i que ens va empènyer a aprofundir una reflexió teòrica ha estat la presentació que va fer del tema la directora general de Política Lingüística, Aina Moll, en una sessió de seminari del Grup Català de Sociolingüística, el 19 de juny de 1981.

La insatisfacció que em produïren aquelles explicacions es fonamentava, sobretot, en una manca de criteris teòrics, necessaris, d'altra banda, per a sostenir qualsevol política cultural en general, i una política lingüística en particular. Tothom estarà d'acord que una política lingüística és, en primer lloc, una determinada política, i encara que es pugui admetre que aquesta política sigui interclassista, és a dir, general, no es podrà negar tampoc la presència d'una ideologia hegemònica determinada.

Les meves reflexions sobre Normalització Lingüística (NL) em conduïren a exposar en una segona sessió de seminari del GCS —novembre de 1981— els criteris de NL que, al meu entendre, eren els més importants. En un segon moment, aquesta exposició es va convertir en una comunicació escrita al Col·loqui de Montpeller de desembre de 1981, sobre conceptes i situacions de diglòssia.

És aquesta segona comunicació, publicada en francès dins els *Cahiers de Linguistique Sociale* (núm. 4-5, 1982, pp. 205-217), dirigits per J. B. Marcelles de la Universitat de Rouen, la que avui torno a desenvolupar.

D'entrada, vaig posar de relleu la importància dels treballs teòrics i empírics ja realitzats en el camp de la NL, tant als Països Catalans com, ben segur, fora de casa nostra. Citem treballs d'Aracil, Ninyoles, Vallverdú, però també d'Haugen, H. Kloss, Verdoodt, Bachi, Jankovic. Una simple consulta a un banc de dades informatitzat, amb les entrades següents: «POLÍTICA LINGÜÍSTICA» - «LANGUAGE PLANNING», ens donava 447 referències. Només sobre aquest tema d'investigació hi ha, avui, milers d'estudis arreu del món, sobretot en el «Tercer Món». (Banc de Dades informatitzat «FRANCIS», consultat per D. J. Bernardó en el «terminal» de la Universitat de Perpinyà.)

D'altra banda, també a casa nostra, a causa dels processos polítics que estem vivint, la motivació pels temes de NL és molt viva; n'és un exemple la celebració del 50è aniversari de les Normes, celebrat a Castelló de la Plana —23 d'abril de 1982— i/o, també, el projecte de celebració d'un congrés sobre la llengua catalana, proposat per la Fundació del Congrés de Cultura Catalana, que serà fonamentalment sociolingüístic, i reunirà més aviat especialistes del domini lingüístic català i especialistes estrangers, previst per a l'any 1984.

Abans de començar a justificar els criteris de la NL, caldria emmarcar-la dins l'evolució del conflicte lingüístic a Catalunya d'aquests darrers anys. Voldria partir de l'episodi de la revista *Els Marges* i de l'impacte que va tenir en la societat catalana, i al qual, encara actualment, fem referència perquè planteja la noció de perill de desaparició de la llengua catalana, i, en el fons, de genocidi cultural. També feia referència, per primera vegada, al perill que representen els *mass-media* per a la supervivència de les cultures que no tenen el poder total de decisió sobre el seu esdevenidor. Resumits així, els arguments de *Els Marges* semblen totalment evidents. No obstant això, certs observadors ens indicaven que una perspectiva històrica dels conflictes pels quals ha travessat la llengua catalana ens fan veure que la seva resistència pot sorprendre els més pessimistes i catastrofistes. Considerem que aquest episodi reflecteix un conflicte de caràcter *intern* dins el moviment català que no era nou, ja que a principi de segle la mateixa polèmica es va suscitar, encara que emmarcada en un context diferent.

Un segon aspecte del conflicte lingüístic va ser l'*episodi del «Manifesto»*, que es va produir a principis de l'any 1981. Sense ser un conflicte totalment extern a la societat catalana, podem dir que es tracta, malgrat tot, d'un problema extern al moviment català, ja que pot estar en connexió amb resistències que provenen de certes forces polítiques oposades als processos d'autogovern. No sembla que «El Manifesto» hagi trobat en el si de la societat catalana, i, més particularment, en els mestres no-catalanoparlants, l'adhesió que inicialment es buscava i cal suposar que aquesta no es produirà.

Malgrat tot, cal esperar esporàdicament noves manifestacions del conflicte lingüístic, i pensem que no serveix de res d'amagar el cap sota l'ala. El que cal és vèncer i resoldre en cada etapa els nous conflictes que es presentin. Però hem d'admetre la realitat d'aquells que produeix la situació anòmala en què es troba la llengua catalana, i deixar constància del desig i de l'esforç per accedir a una situació *normalitzada*. ¿L'aplicació de la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya serà o no serà una nova ocasió de manifestació de conflicte lingüístic? Tot depèn del contingut. A propòsit d'aquesta llei, hem de remarcar que la tardança¹ de la seva promulgació és un índex evident de les temences que pot provocar una manca o un excés de contingut. No hi ha dubte que certes polítiques lingüístiques poden agreujar o resoldre el conflicte lingüístic.

Per consegüent, diguem que el tema és eminentment polític i que difícilment es pot pretendre ser «independent». Cada formació política té, en

¹ Juny 1980-abril 1983.

el fons, la pròpia concepció de la NL. Posem, per exemple, el cas del País Basc: una part del PNB segueix el model del Quebec, i l'altra l'irlandès. El lingüista basc Koldo Mitxelena,² partidari de l'euskera batua, denuncia els «abertzales» de l'euskera i els acusa de fer terrorisme lingüístic. Herri Batasuna opta pel model israelià, especialment pel que fa a les *ikastolak*. Euskadiko Eskerra basa les seves tesis també en els models del Quebec i de Iugoslàvia. I aquest debat no és gratuït sinó que fa referència a un dels criteris que pensem desenvolupar més endavant i que implica un coneixement més profund dels models de NL.

Aquest debat també ens condueix a prendre en consideració la relació entre model de NL, poder polític i/o centres de decisió política. És a dir, que torna a plantejar la qüestió fonamental que es dona entre llengua i poder polític.

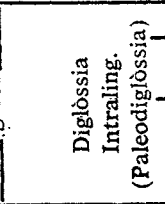
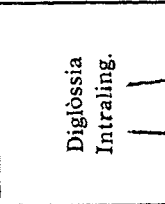
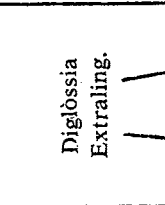
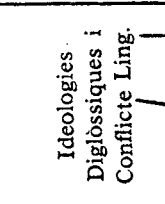
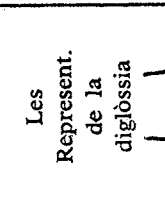
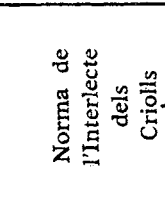
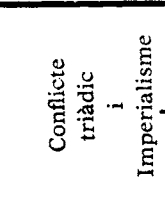
2. MARC TEÒRIC DE LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Hem fet una selecció d'alguns conceptes sociolingüístics necessaris en la NL. La trobada de Montpeller ha estat exemplar pel que fa al treball conceptual, necessari per a fer avançar la teoria i la pràctica de la sociolingüística. D'aquest col·loqui internacional, fonamentalment centrat sobre el concepte de diglòssia, vaig deduir-ne l'evolució històrica que demostra la riquesa i l'eixamplament semàntic del concepte, vorejant els camps lingüístics (Ferguson), sociològics (Ninyoles) i ideològics (L. F. Prudent). (Vegeu el quadre de la pàgina 28.)

Ara tenim, doncs, una visió històrica molt més completa del concepte de diglòssia i també de les seves ruptures epistemològiques. Si, en un principi, de Psichari (Paleodiglòssia) a Charles Ferguson, el contingut era fonamentalment intralingüístic, és a dir, intern a una mateixa llengua, de J. Fishman a D. J. Bernardó és extralingüístic, en la mesura que la diglòssia expressa els conflictes entre dues o més llengües. És interessant notar que de Ninyoles a Lafont el concepte «s'ideologitza», ja que s'hi afegeix una consideració ideològica i psicoanalítica. Quant als criollistes, com Prudent, rebutgen el concepte de diglòssia i el substitueixen pel d'*interlecte*, més operatiu, per poder retre compte dels diferents nivells d'ús dels criolls, que poden anar de l'*acrolecte* francès al *basilecte* més autòcton. Precisem l'evolució d'aquest concepte perquè s'utilitza molt sovint els termes de «*pautes diglòssiques*» referents a la Normalització Lingüística, sense precisar-ne l'enfocament teòric ni el seu abast pràctic.

² Article de l'*Avui* del 2 de maig de 1981 que reproduïx més declaracions de K. Mitxelena a la revista basca *Muga*, òrgan del PNB.

EVOLUCIÓ DEL CONCEPTE DE DIGLÒSSIA

(1885) 1928	1959	1965	1971	1976	1981	1982
<p>Jean PSICHARI i altres especialistes grecs</p>	<p>Charles FERGUSON</p>	<p>W. Joshua FISHMANN</p>	<p>Rafael NINYOLES</p>	<p>Robert LAFONT</p>	<p>L. F. PRUDENT</p>	<p>Domènec BERNARDÓ</p>
<p>Diglòssia Intraling. (Paleodiglòssia)</p> 	<p>Diglòssia Intraling.</p> 	<p>Diglòssia Extraling.</p> 	<p>Ideologies Diglòssiques i Conflicte Ling.</p> 	<p>Les Represent. de la diglòssia</p> 	<p>Norma de l'Interlecte dels Criolls</p> 	<p>Conflicte triàdic i Imperialisme</p> 

També volem precisar que, actualment, els problemes de «*normativització*» del català semblen acabats, però no així els d'«*estandardització*». En efecte, la selecció d'un model estàndard és una qüestió que tenim damunt la taula, d'ençà de la sessió final de l'àmbit de llengua del C.C.C. de Vic 1977. Aquest és un tema encara poc desenvolupat a casa nostra. Només Lluís LÓPEZ DEL CASTILLO (1976) i Isidor MARÍ (1982) han tractat el tema i serà necessari estudiar-lo encara més a partir de les pràctiques reals dels *mass-media* i de l'escola. Lluís López del Castillo ens ha comunicat que actualment treballa en una nova visió de l'estàndard català.

En segon lloc, sembla haver-hi acord general entre nosaltres referent al concepte de *Normalització*, entès com a extensió de l'ús, mitjançant una determinada *política lingüística*. Finalment, caldria fer referència als treballs de J. V. Neustupny³ sobre «*planificació lingüística*».

Per «*Planificació lingüística*» (*Language Planning*) J. V. Neustupny entén el mateix que HAUGEN o FISHMANN (1973) per «*Processos*»; és a dir, una visió dinàmica de la NL. La «*Fixació*» i la «*Codificació*» fan referència a l'esporgament de la llengua d'allò que hi sobra. A l'«*Expansió*» de l'ús lingüístic correspon l'«*elaboració*» de nomenclàtors i de vocabularis especialitzats. I, finalment, la «*Diferenciació*» es tracta de la «*Cultivació*» «d'allò que hi manca», segons Aracil (1974) concretament els manuals d'estil, de prosòdia, etc., que corresponen al final de la *Normalització*.

PLANIFICACIÓ	Problemes	Selecció del codi	Fixació del codi	Expansió de l'ús	Diferenciació
LINGÜÍSTICA	Processos	Decisions Polítiques	Codificació (Normativització)	Elaboració	«Cultivació»

Resumint, podríem dir que hi ha tres etapes fonamentals en els processos de *Normalització Lingüística*, que són:

1. *Selecció del codi* (*Normativització*). Aracil pensa que per al català aquesta etapa es donà durant el modernisme; per aquest motiu, ell l'anomena «*modernització*»,

2. *Codificació* per damunt de les variants dialectals. Planteja la necessitat de l'estàndard, en curs actual de consolidació pel que fa al català.

3. *Elaboració* o desenvolupament de la llengua en tots els àmbits d'ús, sobretot aquells que no ocupava (per exemple, llengua administrativa).

3. CRITERIS INTERVENTORS EN LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Com podem veure, són nombrosos els factors o criteris que permeten d'analitzar els processos de NL. I no es tracta pas d'afegir-ne gratuïta-

³ NEUSTUPNY, J. V.: «*Langage and Nationalism, two integrative essays*» Fisham, J. A., Publishers, 1973, citat per F. Vallverdú (1980).

ment, sinó que és possible que n'hi hagi més, tots en interconnexió dinàmica, encara que també és possible que en certs moments un factor tingui més importància que un altre:

1. Els criteris bàsics de territorialitat/personalitat.
2. Els criteris de modelització de l'aplicació (dels dos criteris anteriors).
3. El criteri temporal o de ritmes (dinàmica del procés).
4. El criteri d'àmbit d'ús públic (escola-mass-media-Administració).
5. El criteri demogràfic (mapes sociolingüístics, enquestes).
6. El criteri de recerca (tant institucional com privada...).
7. El criteri de dinamització (relació institucions/poble).

3.1. *Els dos criteris fonamentals*

Aquests dos criteris són el de Territorialitat i el de Personalitat. Ja s'ha dit que els catalans i l'Estatut de Catalunya posen èmfasi en el criteri de Territorialitat, i que la Constitució espanyola insisteix, al contrari, en el criteri de Personalitat. El concepte de «llengua pròpia» de l'Estatut es basa en un territori concret, que és el de Catalunya.

Els estats democràtics que tenen comunitats multilingües, o diverses nacionalitats, adopten solucions diferents, però, gairebé totes es redueixen a l'adopció d'aquests dos criteris fonamentals amb algunes variants.

El criteri de *personalitat* garanteix a l'individu els *drets lingüístics*, independentment d'on es trobi dins un mateix Estat. El de *territorialitat* limita a certes àrees o països la prioritat a ser atès per l'Administració en la llengua pròpia. El primer exigeix la cooficialitat de dues o més llengües, mentre que el segon circumscriu l'oficialitat de la llengua pròpia dins un marc geogràfic concret. Els estats europeus que han escollit clarament el criteri de la territorialitat són: Suïssa, Bèlgica, Iugoslàvia, Txecoslovàquia, Israel, etc. D'altres estats han escollit preferentment el de personalitat, i són: Irlanda, Malta i Finlàndia, i Canadà amb modificacions territorials, sobretot al Quebec i en unes altres zones, com Acàdia i New Brunswick. El cas de Canadà és una mica especial. S'hi ha partit del criteri de personalitat relativa.

A. Verdoodt⁴ precisa que la solució teòrica del principi de Personalitat és força idealitzada, i per tant és comprensible que els territoris amb llengües amenaçades s'inclinin pel principi de Territorialitat. Kloss⁵ distingeix entre drets lingüístics de promoció dels immigrants i drets lingüístics de no-ingerència, que ve a negar el dret de supervivència per als grups que no habiten una regió que els és pròpia. És a dir, que el principi de Territorialitat és generalment desfavorable als immigrants.

Hem de dir, per a concloure aquest punt, que, per a una bona aplicació del criteri de Territorialitat, cal una estructura política que respecti la

⁴ VERDOODT, A.: «La Protection des droits de l'homme dans les Etats plurilingues». Nathan-Labor-Bruxelles-1973.

⁵ KLOSS, H.: «Language rights of immigrants groups» International Migration News, 1971, núm. 2, pp. 250-268.

base plurinacional de l'estat, ja sigui una estructura autònoma, federal o plurinacional. De fet, les fórmules del *Federalisme Corporatiu* de Karl Renner i Otto Bauer (austromarxistes, 1881-1938) han ajudat molt la difusió i l'aplicació dels criteris de la territorialitat i de la personalitat en els diversos estats europeus moderns.

3.2. *El criteri de modelització*

Koldo Mitxelena insisteix en la necessitat de conèixer els models de normalització lingüística seguits arreu del món, i assenyala que no es farien certes aberracions si es conegués un xic més el que ja es practica fora...

Els punts que tractem a continuació no pretenen ser una representació completa d'aquests models, sinó, més aviat, uns exemples típics que poden il·lustrar els criteris de Territorialitat i de Personalitat. Comencem, com es fa sovint, pel model històric, que és la Confederació Helvètica.

3.2.1. El model suís

Ja hem dit que es tracta d'un model territorial. Té una constitució federal i tres llengües oficials (alemany, francès i italià).

El Romanx o reto-romànic es manté com a llengua nacional no-oficial. Els «cantons» no coincideixen forçosament amb els territoris lingüístics (quatre cantons tenen llengües diverses). Els tres «bilingües» de llengua francesa (Ginebra, Neuchâtel i Vaud) tenen més d'un 10 % de parlants de llengua alemanya, però no compten amb escoles d'alemany: l'escola tracta d'aconseguir l'assimilació. Malgrat tot, hi ha excepcions: l'escola francesa de Berna, per exemple.

Cada ciutadà de Suïssa pot dirigir-se a l'Administració central en la pròpia llengua, ja que totes tres són de l'Estat. Tot funcionari ha de conèixer un mínim de dues llengües. La comunitat més important és la de parla alemanya (aproximadament el 70 %), després hi ha el francès (20 %), i, finalment, l'italià (10 %). Al cantó dels Grisons, el romanx és parlat per uns 50.000 suïssos (1 %).

En resum, Suïssa és un país on, en principi, no es fa cap mena d'excepció al criteri de territorialitat.

3.2.2. El model iugoslau

En essència és el mateix que el model suís, però més complex i aplicat fins a les darreres conseqüències.

Segons estadístiques de març de 1981, els iugoslaus són uns 22 milions. Majoritàriament, serbs i croats. Després hi ha montenegrins, macedonis, musulmans (natim), eslovens, albanesos, búlgars, txecs, italians, hongaresos, romanesos, rutens, turcs, eslovacs, romanís (tziganes) i iugoslaus, els que no saben exactament què són!

D'ençà de la segona guerra mundial, hi ha la possibilitat que cada comunitat utilitzi la llengua pròpia (territorialitat). Les llengües més importants són: el serbo-croat, l'eslovè, el macedoni, l'albanès, l'hongarès, el búlgar, l'eslovac, el rutè, etc.

Es tracta, doncs, d'una situació multinacional i plurilingüe a l'extrem,

amb un model d'Estat de base autogestionària, on la demanda social i nacional és escoltada i, sobretot, modificable. (Cada cens ho demostra.) Cada ciutadà té el dret de canviar de grup nacional cada deu anys, si així ho desitja.

3.2.3. El model belga

L'Estat belga es basa fonamentalment en el criteri territorial. Preveu la igualtat dels idiomes nacionals i respecta l'*unilingüisme* de cada comunitat nacional.

Bèlgica té quatre àrees lingüístiques:

1. Area francesa: Comprèn els dialectes valons, al sud de la marca germànica (Köln - Boulogne).
2. Area neerlandesa: Comprèn la zona dels dialectes flamencs, al nord de la marca.
3. Area de llengua alemanya: S'estén a l'est de Lieja; compta amb unes 65.000 persones, aproximadament.
4. Regió bilingüe de Brusselles capital: Comprèn, a més de la capital, 18 pobles de la conurbació, que tenen un estatut especial. Hi ha un règim d'igualtat per a les dues llengües.

El total de la població belga és, aproximadament, d'uns 10 milions d'habitants, dividida en dos grans blocs: valons i flamencs. Si bé hi ha *llibertat d'opció lingüística* per als ciutadans, per contra, l'administració pública, judicial, municipal, provincial i l'ensenyament utilitzen la llengua de cada territori. D'altra banda, el francès i el neerlandès són cooficials a nivell d'Estat central belga.

En l'àmbit de l'ensenyament, Bèlgica ha passat d'un principi de «*territorialitat experimental*» a una solució de «*territorialitat estricta*». No obstant això, el principi de la *Personalitat* predomina a Brusselles. Les àrees confrontants són bilingües, però, tant a Flandes com a Valònia, es tendeix a l'assimilació de les minories lingüístiques.

L'any 1970 es precisen «definitivament» les fronteres lingüístiques de cada comunitat. Cal remarcar, però, que les *lleis lingüístiques* s'han promulgat deu anys abans que els estatuts autonòmics, que daten de 1980.

3.2.4. El model canadenc

D'ençà de l'any 1867, l'anglès i el francès són reconeguts com a *cooficials* al *Parlament Federal* del Canadà. Però una cosa són els principis reconeguts en la Constitució i una altra la pràctica real. I aquesta ens indica que hi ha hagut moltes irregularitats per part de la pròpia Administració i per part de les autoritats canadenques. I això és una de les causes que han portat a la crisi del Quebec fins l'any 1969. El *Bilingüisme Institucional* té vigència a nivell de l'Estat de 1970 ençà.

El sistema educatiu canadenc ha practicat una política lingüística molt flexible gràcies a l'organització federalista que ha garantit a les minories ètniques, religioses i lingüístiques el dret a tenir les escoles pròpies. Fins i tot, en certes províncies anglòfones, amb abundants nuclis de població francòfona (Ontario i New-Brunswick), hom pot escollir el tipus d'escola en funció de la llengua.

3.2.5. El model de Quebec

L'any 1969 es van proclamar llengües oficials del Canadà el francès i l'anglès. Aquest mateix any el govern de Quebec dicta una llei segons la qual cada persona pot elegir lliurement la pròpia llengua. D'aquesta manera, es consagra el criteri de *personalitat*. Tot seguit, van sorgir dures crítiques contra el dret dels pares a escollir la llengua en matèria escolar. Això és molt important i alligador per a nosaltres: el dret dels pares conduïa de fet a un manteniment de l'anglès i imposava, per la inèrcia dels costums, un fre a la nova política lingüística que es volia aplicar i que es basava fonamentalment en el principi de la Territorialitat.

L'any 1974 es proclamava la «Llei sobre la Llengua Oficial» i, també, es crea un organisme per controlar l'aplicació de la Llei, la «*Régie de la Langue Française*» (art. 54, cap. II, sec. 1) i les famoses comissions de Terminologia. Diu l'article primer: «Le Français est la langue officielle du Québec.» Més endavant va ser desenvolupada per la *Llei 101* o «*Charte de la langue Française*», de 26 d'agost de 1977. Allí s'enumeren els famosos drets lingüístics,⁶ als quals ens hem referit més amunt, i que són els següents:

1. Dret a rebre comunicacions oficials de l'Administració redactades en francès.
2. Dret a parlar francès en les assemblees.
3. Dret a expressar-se en francès a la feina.
4. Dret a ser servit i informat en francès en tant que consumidor.
5. Dret a rebre l'ensenyament en francès.

Aquests drets cobreixen la totalitat de les activitats i relacions socials de l'individu: treball, justícia, ensenyament, administració, negocis, compres, etcètera.

La Llei 101 crea un organisme nou molt interessant: *L'Office de la Langue Française*, per dirigir la política lingüística i, també, el treball d'elaboració i codificació de registres i lèxics especialitzats. Cada empresa pública o privada té una «comissió de terminologia» per associar i fer participar el poble en l'esforç de la normalització lingüística a Quebec.

Des del punt de vista demogràfic, a Quebec hi havia, l'any 1971, 4.530.000 persones de llengua viva nativa francesa. En les altres províncies, sobre 1.420.000 persones, només 925.000 són de llengua nativa francesa. Però l'any 1971 només 675.000 persones es declaraven francòfones. Això ens fa veure que hi ha un procés ràpid i perillós d'anglització a les altres províncies. Només a Quebec es constata un esforç de normalització i una lleialtat lingüística notables; els comportaments diglòssics són evidents arreu.

3.2.6. El model irlandès

Ja hem dit que l'Estat irlandès es basa en el criteri de personalitat. Cal fer, de pas, una referència a la trista història del poble irlandès.

⁶ Vegeu el «Rapport Gendron». «La situation de la langue Française au Québec - 2 Les droits linguistiques». Editat pel «Gouvernement du Québec». Montreal, 1972.

Caldria parlar amb tota propietat d'un etnocidi, d'ençà del final del segle XIX. De 1846 a 1851 moren milió i mig de celtòfons.

Actualment s'hi poden considerar dues zones lingüístiques:

— *El gaeltacht*, zona del litoral oest d'Irlanda.

— *La resta d'Irlanda*, majoritàriament de parla anglòfona: només el 5 % de la població d'aquesta segona zona és de parla irlandesa. El gaeltacht representa un 2 % de la població global (unes 56.000 persones). El 98 % restants són de parla anglesa i tenen l'irlandès com a llengua segona. Els comportaments diglòssics, doncs, són massius.

A Irlanda s'aplica una política de protecció de la llengua però, de fet, no es progressa. S'actua amb campanyes de convenciment, sense resultats satisfactoris. El subdesenvolupament i la despoblació consegüent de la zona gaeltacht provoquen una anglicització creixent.

3.2.7. El model hebreu

És un model essencialment territorial. Recordem prèviament que l'Estat d'Israel es funda el 1948 amb 650.000 jueus. El 1914 només n'hi havia 85.000; el 1939 havien passat a ser-ne 476.000. Hi han arribat sobretot de Polònia i d'Irak (500.000), però també d'altres països, fins a un total de 102, i això hauria provocat que, en un territori tan petit, on hi havia més de 70 llengües, Israel s'hagués convertit en una moderna «Torre de Babel». El 1950 comença la introducció massiva de l'hebreu. Eliezer Ben-Yehudâh (1858-1923), l'equivalent del nostre Pompeu Fabra, però amb la notable diferència que, a ell, tothom el prenia per un boig, va ser el creador de l'hebreu modern. Els fets li donaren la raó. En la primera etapa, que va de 1948 a 1954, l'hebreu reemplaça ràpidament el jídix, l'àrab i el judeo-espanyol (sefardita) com a llengües comunes. Només queda l'anglès com a llengua internacional i turística. En aquesta etapa —i això és el que més ens interessa ara, per les relacions o implicacions amb la política lingüística d'Herri Batasuna— cal considerar la qüestió fonamental dels ritmes de la *Normalització*, dels mitjans, tant els econòmics i socials com els morals.

Donem tres exemples de l'estil de Normalització lingüística a Israel:

a) *A partir de 1948 l'hebreu* o llengua hebraica és l'única llengua oficial: totes les activitats es fan en llengua hebraica. Molts ja el parlaven. Els nouvinguts són ràpidament assimilats per l'escola i l'exèrcit.

b) *La llengua parteix de l'escola* i va cap a la família.

Els nens ensenyen la llengua a les mares i no a l'inrevés.

L'exèrcit unifica lingüísticament tota la joventut, nois i noies. Encara actualment la ràdio i la TV fan emissions per als nouarribats en hebreu bàsic.

c) *Els «ulpanim» públics i privats* hebraïtzen la resta del poble, amb cursos intensius i amb mètodes moderns. En l'actualitat sembla que no hi ha la mateixa crispació, cosa que demostra que els objectius han estat, segurament, assolits. Ara es tendeix a generalitzar l'ensenyament de l'àrab com a llengua segona de la població, a més de l'anglès, per raons òbvies.

De la mateixa manera s'hi produeix un ressorgiment del jídix i del judeo-espanyol; mai no han desaparegut del tot. També s'hi mantenen

moltes altres llengües de les comunitats d'origen, sense que hi hagi lleis de protecció lingüística. Joshua A. Fishman ha estudiat aquest tema l'any 1974 dins *Sociology of language of Israel*. Ben Yehudà va fundar també el «*vacad ha-lagon*», el Consell de la Llengua. De 1953 ençà és l'equivalent a una acadèmia de la llengua hebraica.

3.2.8. La situació a Catalunya avui

Ja hem dit més amunt que la Constitució de 1978 admet, dins les Comunitats Autònomes que tenen llengües diferenciades, un règim territorial atenuat i que, d'altra banda, s'han de garantir els drets lingüístics dels castellanoparlants... L'article tres de l'Estatut diu que hi ha dues llengües oficials a Catalunya: l'una és la pròpia i l'altra, l'estatal. (La formulació és astuta i s'inspira directament en l'Estatut de 1932.) Hem de reconèixer, d'entrada, que es tracta d'un model mixt de Normalització, territorial i de personalitat alhora.

— El principi de territorialitat es troba determinat pel concepte de llengua *pròpia* de Catalunya dins l'Estatut de Catalunya.

— Però és atenuat pel principi de *personalitat*, imposat pel mateix article tres de l'Estatut i el tres de la Constitució, que vénen a oferir les garanties d'ús del castellà per als ciutadans no catalans.

Però l'article 3.2 de l'Estatut insisteix en un punt molt important: *la prioritat oficial específica*, que és conferida a la llengua catalana, i ha de ser utilitzada a fons. És l'única manera d'anivellar l'immens desequilibri existent entre els usos de la llengua catalana i els de la llengua castellana a Catalunya. Vallverdú fa observar que la noció de català «*llengua comuna*»⁷ té el mèrit de ser un concepte integrador per a les dues comunitats: *llengua pròpia* podria voler dir que és només d'un grup.

En conclusió, podem demanar-nos si el català continuarà sent un model mixt. Caldrà segurament veure'n l'evolució, la tendència i abandonar progressivament aquest caràcter mixt. Una solució fóra d'apropar-nos a un model territorial, per etapes progressives, tot garantint els drets lingüístics personals del castellanoparlants.

3.3. El criteri temporal

Aquest criteri fa referència als ritmes o etapes de la Normalització Lingüística. En aquesta qüestió ens pot servir molt l'oposició dels models d'Irlanda i d'Israel, i fins i tot el cas del Quebec. La qüestió dels ritmes depèn en gran mesura de tres factors:

1. *De la demanda de normalització lingüística* o de la capacitat d'acceptació de la pròpia societat catalana.
2. *Dels mitjans institucionals* i privats que s'hi inverteixin.
3. *De la política lingüística* escollida.

En el fons, cal, doncs, una definició clara d'objectius, de mitjans i d'etapes. Per això cal un disseny global del que es pot fer en cada etapa del procés de Normalització Lingüística.

⁷ VALLVERDÚ, F.: *Criteris per a un Estatut de la Llengua Catalana* (Document de treball), Barcelona, PSUC, juliol de 1980.

L'esborrany de la Llei d'ús oficial del català estipulava que caldrien cinc anys per a certs funcionaris, i altres persones pensen que en calen vint per a normalitzar la situació lingüística, sense clarificar els objectius i mitjans que calen en cadascuna de les etapes de la normalització. No hi ha encara, al meu entendre, un disseny global clar. Entenc que caldria definir aquestes etapes especificant què es pot fer, àmbit per àmbit, i tenint en compte els terminis següents:

1. *A curt termini* (d'aquí a un o dos anys):
 - Campanyes de sensibilització i encontres d'especialistes i responsables de zones i d'àmbits d'ús.
 - Selecció dels sectors prioritaris o amb més necessitats dins de la població.
 - Estudis i enquestes sobre els efectes de les campanyes i sobre els canvis d'actituds lingüístiques.
2. *A mig termini* (d'aquí a quatre o sis anys):
 - Anàlisi dels primers resultats, censos lingüístics.
 - Establiment de noves possibilitats, nous projectes i noves prioritats.
 - Balanç global i treball sobre l'estandardització de la llengua.
3. *A llarg termini* (d'aquí a 15 o 20 anys):
 - Balanç de l'ensenyament en català i del castellà en tots els àmbits educatius.
 - Balanç sobre la consolidació de l'estàndard en tota l'àrea del català.
 - Balanç dels efectes de la/les lleis d'ús oficial del català.

En efecte, no cal pensar en una única llei, eminentment detallista, que ho vulgui arreglar tot d'un cop, sinó més aviat en diverses lleis lingüístiques que correspondrien a cada etapa del procés de Normalització. En aquest punt, l'experiència del Quebec ens assenyalava el camí amb les lleis lingüístiques de 1969, 1974 i 1977.

3.4. *Criteri d'àmbit d'ús públic*

Generalment, per àmbits d'ús públic s'entén: l'ensenyament, els mitjans de comunicació de masses (ràdio, televisió, premsa) i l'administració pública. Però no hi ha encara una visió crítica del que s'entén per *mass-media* en l'etapa actual de revolució tecnològica, de control per la telemàtica dels mitjans de comunicació de massa.

Gairebé tot es decideix des de les multinacionals i això ens obliga a introduir el concepte d'imperialisme (D. J. BERNARDÓ, 1981). No es pot parlar, per exemple, d'un tercer canal de televisió en català, sense tenir en compte tot allò que fa referència als sistemes de televisió per vídeo, per satèl·lit, per cable, i que ja són una realitat indefugible.

S'hauria de fer una crítica de la *noció de comunicació*, sobretot referida als mitjans de comunicació de masses, i deixar de banda les teories tradicionals de la comunicació lingüística *face to face*; també, orientar-se

cap als treballs de l'equip de Palo Alto (USA), basats en la *communication* «orquestral, multidireccional i multifuncional».⁸

Pel que fa a la *premsa*, s'hauria de saber si el fet més rendible per a augmentar el nombre de lectors en llengua catalana és afavorir un diari tot en català (com ara l'*Avui*) o bé comptar amb una catalanització progressiva de tots els diaris actuals per anar habituant els lectors.

Pel que fa a les *administracions públiques* i semipúbliques, i deixant de banda les recerques sobre la terminologia administrativa, caldria inspirar-se en els treballs realitzats a Quebec on funcionen, com ja hem anunciat, comissions de Normalització Lingüística que impulsen i coordinen els esforços des de cada lloc precís. A Catalunya comencen a haver-n'hi, però encara no són prou nombroses.

Finalment, ens hem de referir a l'*escola*. Actualment, Catalunya ja té totes les transferències que afecten l'ensenyament primari, secundari i Formació Professional, i ha mancat l'ocasió d'anunciar, públicament i amb força, l'inici de la construcció d'una escola diferent, d'una escola pública catalana. Però, al contrari, s'ha caigut malauradament en el pitjor dels «continuïsmes». No s'ha volgut trencar amb la doble xarxa escolar (escola estatal/escola privada), amb el dret dels pares a escollir el tipus d'escola que prefereixen, i així mateix a escollir la llengua dominant d'ensenyament, castellà o català. L'experiència de Quebec ens ensenya que el dret dels pares a escollir l'escola ha creat dificultats per a la Normalització lingüística i ells mateixos han rectificat aquest punt. El dret dels pares a decidir el centre d'ensenyament és el millor sistema per a la perpetuació de les desigualtats culturals i lingüístiques. L'escola catalana, d'una banda, i l'escola estatal, «castellanoparlant», de l'altra, no podran arribar mai a coincidir, donades les circumstàncies actuals. El català és, per consegüent, un motiu de desequilibri cultural, social i lingüístic. Moltes escoles de barris «castellanoparlants» es queixen encara d'estar desateses, de no tenir un nombre suficient de professors de català. Insistim que caldria un model d'escola pública catalana on tots els sectors progressarien alhora, donant més mitjans als que presenten més deficiències.

3.5. *Criteri demogràfic*

Sempre ens hem queixat que no teníem dades fiables sobre els censos i padrons, perquè no ens informaven, com es fa arreu del món, sobre les qüestions lingüístiques. I ara que les teníem al nostre abast, resulta que val més no treballar-hi per tal que no vagi en contra nostra. Només es tolera una pregunta: ¿Enteneu el català? i ben segur que els resultats han estat ben alts! Això és el que jo anomeno «politique de l'autruche», és a dir, fer com l'estruç. ¿Sobre quines bases podem construir una política lingüística? ¿Tenim un mapa sociolingüístic? No. Només en sabem generalitats, només en tenim estudis puntuals. ¿Funcionen comissions d'enquesta com a Quebec o Bèlgica? No.

Pensem, doncs, que de primer caldria conèixer la realitat a fons, fent *mapes sociolingüístics* precisos, enquestes puntuals i censos amb preguntes

⁸ BATESON, G. i altres: *La Nouvelle Communication*, Ed. du Seuil, París, 1981.

lingüístiques i, després, a partir del coneixement demogràfic, establir unes línies d'actuació adequades a cada lloc i a cada etapa.

3.6. *Criteri de recerca*

Aquí podríem dir que ja hem topat amb l'estructura tercermundista de la recerca hispànica. I podríem haver esperat un canvi d'actitud per part de la Generalitat. Doncs no ha estat així; el mateix Joan Oró ho ha entès perfectament i se n'ha tornat als Estats Units!

No engegar d'una forma més espectacular les feines de recerca i d'investigació, tan urgents a Catalunya, és un error semblant al «continuisme» educatiu. No haver potenciat més decididament l'Institut de Sociolingüística és un altre error. No haver creat una *Direcció General de Catalanització*, dedicada als sectors populars que més ho necessiten, és un error de conseqüències negatives difícils de preveure i que caldrà, un dia o altre, endegar.

3.7. *Criteri de dinamització*

Ninyoles —ja ho hem dit al principi— ha introduït les nocions de *mobilització* perifèrica i d'*assimilació* centralista. No és, a més, un fenomen aïllat dels Països Catalans, de tots els pobles de l'Estat que tenen una llengua diferenciada de la castellana. Jo prefereixo el concepte de *dinamització*, en el sentit que es va imprimir en el Congrés de Cultura Catalana. Ja sé que no podem refer o imitar aquell moviment únic en la història del moviment cultural popular. No es tracta de relançar iniciatives semblants, sinó, més aviat, d'organitzar jornades amb especialistes, trobades, simposis, etc. William Mackey, especialista de Quebec, és molt escèptic sobre l'efecte real d'aquest tipus de manifestació sobre la població afectada pel procés de normalització. Caldrà potser trobar unes altres fórmules. Ja hem insistit diverses vegades sobre la necessitat de vertebrar les comissions locals de Normalització Lingüística, semblants a les de Quebec i basades, per exemple, en comitès d'empresa i de barri. Aquests comitès podrien agrupar no únicament els professors de català, sinó també els responsables culturals dels ajuntaments i els especialistes locals. Tota aquesta estructura es pot articular fàcilment: De fet, aquests grups ja funcionen, molt sovint puntualment, a Sabadell, a Vic, a Girona, a Santa Coloma, a Cornellà, etc. No obstant això, la coordinació actual és insuficient. Les iniciatives «de dalt» són insuficients si no connecten amb els organismes locals, amb els mateixos interessats. De tot això, jo en diria *dinamització*, en el sentit també de Paulo Freire.

4. CONCLUSIONS

Reconeixem haver estat crítics envers la concepció i l'endegament de la Normalització Lingüística que promou la Generalitat actual. És evident que ho fem a partir d'unes posicions d'un catalanisme diferent, integrador i progressista, oposat al catalanisme conservador que governa actualment. Ja hem dit que tota *política lingüística* és, en primer lloc, una determinada *política* i que difícilment es pot ser independent. És en aquest sentit que

una crítica, sigui quina sigui, no podia ser només una crítica tècnica o metodològica, sinó també havia de ser una crítica ideològica.

Nogensmenys, hem tractat sempre d'avançar criteris i propostes concretes per a una normalització lingüística alternativa, que ara sotmetem a la mateixa crítica. El que reclamem fonamentalment és més coherència, més criteris de treball i més accions envers aquells sectors que més demandes tenen enfront d'un canvi sòcio-cultural i lingüístic.